

A vállalkozói magatartás alakulása az egészségügyi felsőoktatásban – egy attitűdvizsgálat tanulságai

Szűcs Imre, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar

Dr. Garaj Erika, Semmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar

A hazai felsőoktatás aktuális kihívásainak egyike a vállalkozói magatartás fejlesztése. Habár a nemzetközi és hazai gazdasági képzésekben egyre fokozottabb érdeklődés mutatkozik a vállalkozás oktatás iránt, az egészségtudományi felsőoktatás és hallgatóinak vállalkozásokhoz való viszonyulása kevésbé ismert. Tanulmányunk a vállalkozói magatartás alakulását vizsgálja egy attitűdkutatás alapján az egészségügyi pályára készülő hallgatók körében (ápolók, gyógytornászok, dietetikusok, mentőtisztek, szülésznők, népegészségügyi ellenőrök, védőnők).

Development of entrepreneurial behaviour is one of the main challenges in higher education in Hungary. Although international and home interest in entrepreneurship education has grown with the recognition of practical approach, business schools and other universities, the position of Hungarian health education is not known. The paper reports the findings of an attitude survey about entrepreneurial behaviour of students in the education for health professionals (nurses, physiotherapists, dieticians, ambulance officers, midwives, public health supervisors, health visitors).

BEVEZETÉS

Míg Európa számos államában (Luxemburg, Litvánia, Finnország) már az alapfokú oktatásban is jelen vannak különböző vállalkozással kapcsolatos programok, addig Magyarországon ez gyakran még a felsőoktatásban is problémát okoz. A vállalkozói magatartás fejlesztése kihívásként jelentkezik a hazai felsőoktatásban, hiszen míg a gazdaságtudományi képzési területeken ez többnyire megoldott, addig más diszciplínák esetében erőteljes hiányosságok mutatkoznak [1]. Vállalkozásokat pedig nemcsak üzleti végzettséggel rendelkező diplomások alapítanak, hanem más, nem gazdasági tudományterület szakemberei is. Például nehezen boldogul a magán egészségügyi szektorban az a diplomás pályakezdő, aki híján van az ehhez kapcsolódó vállalkozási ismereteknek [2]. A figyelem egyre inkább az egészségügyi vállalkozások felé fordul nemzetközi szinten is, az Európai Unió kiemelten foglalkozik az egészségügyben vállalkozók tevékenységével és gazdasági jelentőségével [3]. Habár korábban már készültek vállalkozási hajlandóságot vizsgáló magyar vizsgálatok [4,5], kifejezetten az egészségtudományi képzésben résztvevő hallgatókra fókuszálva még nem. A körükben végzett felmérés előrejelzésként szolgálhat a vállalkozási magatartás alakulásáról, mint az

egészségügyi piac egyik makrogazdasági növekedési lehetőségéről.

NEMZETKÖZI ÉS HAZAI KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK

Az egészségügyi felsőoktatás fejlesztési lehetőségeire vonatkozó megállapításai miatt kiemeljük Elango és munkatársai által végzett kutatást, ahol a megkérdezett egészségügyi végzettségű válaszadók, – bár számos vállalkozási lehetőséget neveztek meg, – vállalkozói terveik megvalósulását nagyban nehezítette a vállalkozási ismeretek hiánya [6]. Egy európai felmérés szerint a tanulók átlagosan fele teljes mértékben, további 40%-a pedig inkább egyetértett abban, hogy a felsőoktatási intézményeknek elő kell segíteniük a vállalkozói gondolkodásmód kialakítását [7]. Más nemzetközi kutatás eredményei szerint Magyarország az oktatás vállalkozásra felkészítésének minősége tekintetében a rangsor utolsó előtti helyen szerepelt [8]. Ez is jelzi, hogy van még javítani való a hazai vállalkozás-oktatásban, különösképpen a felsőoktatásban. Rachel Shinnar és szerzőtársai amerikai egyetemisták körében végeztek kutatást azok vállalkozói terveiről és szignifikáns összefüggést kaptak a hallgatók vállalkozói beállítottságának mértéke és a képzési területek között [9]. A legutóbbi GUESSS 2008 (Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey) a vállalkozói magatartás és motivációk meglétét vizsgálta húsz ország – köztük Magyarország – hallgatóinak közreműködésével [10]. A vizsgálat alapján megerősödni látszik az a tendencia, hogy a hallgatók közvetlenül végzés után inkább az alkalmazotti státuszt választják, viszont néhány év tapasztalatszerzést követően inkább önfoglalkoztatást terveznek. A magyar megkérdezettek között főként a természettudományi (24,9%), majd őket követve a gazdasági (24,1%) és a szociális (22,6%) tanulmányokat folytatók vállalkoznának.

KUTATÁSI CÉLOK ÉS MÓDSZEREK

Kutatásunk e vonulathoz kapcsolódik, a GUESSS 2008 vizsgálat témaköreire építve és azokat további kutatási módszerekkel kiegészítve törekedtünk az egészségügyi felsőoktatásra specializálódva a leglényegesebb információk begyűjtésére. Mivel a magyar egészségügyi felsőoktatásban a hallgatók vállalkozási magatartására vonatkozó tanulmány még nem készült, ezért hiánypótlónak tekinthető vizsgálatunk. Az eredmények ismeretében képet kaptunk a kutatásban részt vevő hallgatók vállalkozási terveiről, motivációjáról, ami több szempontból is jelentős:

- megismerve a hallgatói igényeket, a továbbiakban kialakítható vállalkozás-segítő kurzusok, foglalkozások reális keresleten alapulhatnak, így bevezetésük kevésbé tekinthető a későbbiekben kockázatosnak;
- előrejelzésként szolgálhat az egészségügyi piac makrogazdasági növekedését illetően a jövőbeli munkahely-teremtés szempontjából;
- megismerhetők a kiemelkedően tehetséges és ambíciózus hallgatók, így a további tehetséggondozás eredményeként képzett, vezetői-szervezői ismeretekkel felvértezett szakemberek léphetnek ki a munkaerő-piacra.

Vizsgálatunkban feltételeztük, hogy (1) a hallgatók tudása és munkatapasztalata függvényében differenciálódik a vállalkozói attitűd; (2) a vállalkozói beállítottságú hallgatók céltudatosabbak többi társuknál; valamint (3) a vállalkozói attitűddel rendelkező hallgatók igénylik a vállalkozási képességfejlesztésre vonatkozó felsőoktatási szolgáltatásokat. A kutatás célcsoportja a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karának másod-, illetve harmadéves nappali tagozaton tanuló diplomás ápoló; dietetikus; gyógytornász; mentőtiszt; népegészségügyi ellenőr; szülésznő; védőnő szakos hallgatói voltak (1. táblázat). A hallgatókat véletlenszám-generátor segítségével választottuk ki, a megkérdezettek 8%-a férfi és 92%-a nő. Az egyes szakirányok esetében 20-20 fő vett részt a kutatás I. fázisában, ahol 140 kérdőívet osztottunk ki, az adatfeldolgozás során 8 kérdőívet nem értékelhetőnek nyilvánítottunk ($n=132$). A kutatás II. fázisában, a kérdőívben csoportos vállalkozásorientációs tréningen való részvételi szándékot jelzők, valamint az „Egészségügyi vállalkozási ismeretek” elnevezésű választható tantárgy hallgatói kerültek ($n=26$).

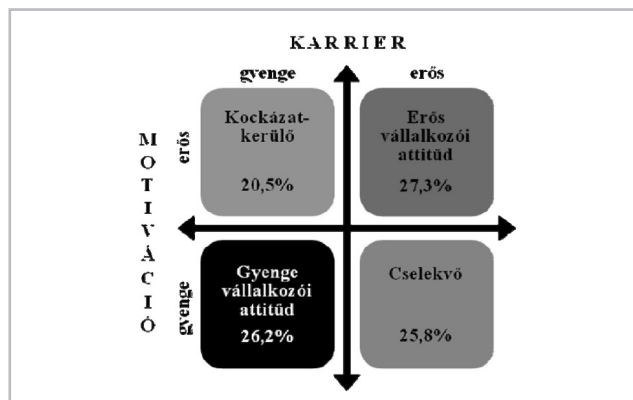
I. fázis: Kvantitatív vizsgálat			II. fázis: Kvalitatív vizsgálat		
Megkérdezettek	Gyakoriság (fő)	Megosztás (%)	Megkérdezettek	Gyakoriság (fő)	Megosztás (%)
Ápoló	20	15,2 %	Választható kurzus hallgatói	16	61,5 %
Dietetikus	20	15,2 %	Kérdőív alapján meghívottak	10	38,5 %
Gyógytornász	20	15,2 %			
Mentőtiszt	16	12,1 %			
Népegészségügyi ellenőr	20	15,2 %			
Szülésznő	20	15,2 %			
Védőnő	16	12,1 %			
Összesen	132	100,0 %	Összesen	26	100,0 %

1. táblázat
A kutatás célcsoportjai

A kvantitatív adatfelvételi technikák közül a GUESSS nemzetközi kutatás kérdőívének átdolgozott és kiegészített változatát alkalmaztuk. A kutatás második szakaszában kvalitatív módszereket, ezen belül metafora-elemzést és tartalom-elemzést végeztünk. Az adatfeldolgozást az SPSS for Windows 16.0, illetve a Microsoft Office 2007 szoftvercsomagok segítségével végeztük gyakorisági eloszlás, kereszt-tábla-analízis és Khi-négyzet próba (szignifikancia: $p<0,05$) alapján.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A megkérdezett hallgatók 76,5%-a gondolkodott már egészségügyi vállalkozásban való közreműködésről. A válaszadók vállalkozói attitűdjének erőssége alapján négy homogén csoportot képeztünk és ezeket az 1. ábrán látható vállalkozói attitűd mátrix-modellbe rendeztük.



1. ábra
A vállalkozói attitűd mátrix-modellje

A továbbiakban erős vállalkozói attitűddel rendelkezőnek tekintjük azt, aki a kérdőívben felsorolt négy önfoglalkoztatási formából (saját vállalkozás; már létező vállalkozás átvétele; részesedés szerzése egy már meglévő vállalkozásban; családi vállalkozás folytatása) legalább egyet megjelölt későbbi karrierje szempontjából és további kritériumként, a kérdőív motivációs tényezői közül 3 tipikus vállalkozói célt egy 3 fokozatú Likert-skálán a legerősebbre, azaz 3-asra értékelt (2. táblázat). A csoportos tréning során alkotott metaforáik voltak: „Az egészségügyben vállalkozni olyan, mint sok ajánlat közül kiválasztani a legelőnyösebbet.”

Saját belső kihívásnak megfelelni	Családi tradíciót folytatni
Személyes víziót megvalósítani	Magasabb pozíciót elérni
Személyes fejlődés és tanulás	Valamit elérni, megbecsülést szerezni
Másokat motiválni, vezetni	Olyan embert követni, akit csodálsz
Egy szervezet befolyásolásának hatalma	A barátok megbecsülését megszerezni
Magasabb jövedelemre szert tenni	A technológiai élvonalban lenni
Pénzügyi biztonságot teremteni	Új ét. szolgáltatást kifejleszteni
Nagy vagyoni szert tenni	Nagyobb rugalmasságot szerezni
Szabadnak lenni, hogy a munkában a saját megközelítésem érvényesüljön	

2. táblázat
Motivációs tényezők

Akik egyik fenti kritériumnak sem feleltek meg, a gyenge vállalkozói attitűddel rendelkező csoportba soroltuk. A metafora-vizsgálat alapján e csoportba tartozó vélemény szerint „Az egészségügyben vállalkozni olyan, mint a sivatagban oázist keresni.” Azon válaszadó hallgatói csoportot, ahol megjelennek a tipikus vállalkozói motivációk, de ezeket nem merik kamatoztatni önfoglalkoztatással, kockázatkerülő beállítódással rendelkezőknek neveztük, jellegzetes metaforájuk volt: „Az egészségügyben vállalkozni olyan, mint a lutri.” Velük ellentétben, cselekvő attitűddel rendelkeznek azon megkérdezettek, akiknek a céljaik nem teljesen tisztázottak,

de a vállalkozás mint önfoglalkoztatás szerepel jövőbeli terveikben: „Az egészségügyben vállalkozni olyan, mint más-hol”. A gyenge, illetve a kockázatkerülő attitűdű csoportok tagjai tekinthetők a vállalkozások iránt inkább negatív, míg a cselekvő és erős attitűddel rendelkezők inkább pozitív beállítottságúnak (a továbbiakban a pozitív és negatív csoportok megkülönböztetése alapján is elemzem az egyes grafikonok eredményeit).

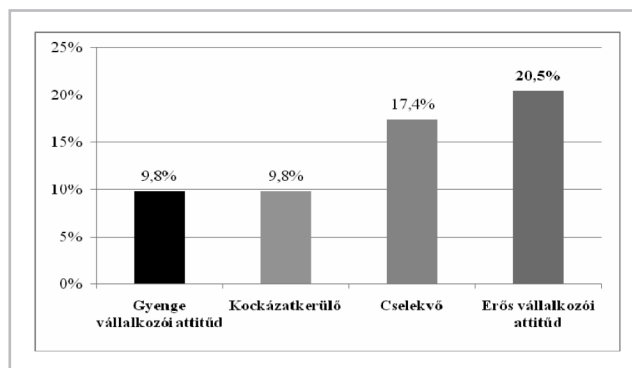
A vállalkozói attitűdöt három dimenzióban mértük: a tájékozottság; korábbi munkatapasztalatok és céltudatosság alapján. Mindhárom dimenzió esetében szignifikáns összefüggéseket kaptunk, így a dimenziók segítségével komplexen igazolhattuk hipotéziseink helyességét. A hallgatók céltudatossága és a vállalkozói attitűdök közötti összefüggés kapcsán a pozitív beállítottságú csoportba azokat soroltuk, akiknek szerepel a jövőbeli karrier-elképzeléseik között az önfoglalkoztatás valamely formája, így elsősorban őket emeljük ki (2. ábra). Közel kétszer többen vannak a negatív viszonyulókhoz képest. Az erős vállalkozói attitűddel rendelkezők 25,8%-ban dominálnak a három másik csoporthoz képest, utánuk a cselekvő beállítottságú megkérdezettek következnek (24,2%). A legnegatívabb színben a kockázatkerülő csoportja tűnik fel, hiszen a 9,1%-os aránnyal messze a többi kategória alatt szerepelnek. Összességében megállapítható, hogy a cselekvő és erős vállalkozói attitűddel rendelkezők nagyobb arányban tervezik a jövőben az önfoglalkoztatási munkavégzést, ezzel összhangban céljait tudatosan szándékoznak megvalósítani ($p=0,001$).

A kutatás érdekes tanulsága, hogy az eltérő vállalkozói attitűd ellenére mindössze a megkérdezettek 4%-a állította, hogy nincs szüksége további szolgáltatásokra a témában. Azaz a további 96% viszont igényelt valamilyen vállalkozói magatartás fejlesztését segítő szolgáltatást. A kérdőívben az alábbiak voltak választhatók:

- kurzus üzleti tervekről;
- felkészítés saját vállalkozás indításához;
- vállalkozás indításáról szóló általános szemináriumok, választható kurzusok;
- üzleti játékok a vállalkozás indításáról;
- más fiatal vállalkozókkal találkozások és beszélgetések;
- nyílt napok, konzultációs fórumok;
- kezdési támogatás a kar részéről;
- inkubátorok (szolgáltató központok az induláshoz).

Úgy véltük, hogy minél több vállalkozássegítő programot jelölt be valaki, annál szélesebb körű az ilyen irányú érdeklődése. Ezért a legalább három szolgáltatásra igényt tartók között (57,6%) vizsgáltuk meg a négy vállalkozói attitűdcsoport megoszlását. A 2. ábrán látható, hogy a pozitív vállalkozói attitűddel rendelkezők (37,9%) közel kétszer többen vannak a negatív csoporthoz (19,6%) képest. Nagymértékű fogékonyság és nyitottság tapasztalható náluk az új szolgáltatások iránt. A többlétszolgáltatást leginkább az erős vállalkozói beállítottságú megkérdezettek igénylik (20,5%), megelőzve a cselekvő attitűddel rendelkezőket (17,4%). A kockázatkerülő és a gyenge vállalkozói attitűdű hallgatók pedig

egyforma arányban (9,8%) jelölték a vállalkozássegítő programok szükségességét. A kapott eredmény szignifikáns összefüggést feltételez ($p=0,005$) az attitűd erőssége és a szolgáltatási igény között.



2. ábra
Attitűdcsoportok az igényelt vállalkozássegítő szolgáltatások alapján

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A kutatási eredmények összegzéseként megállapítható, hogy:

- A hallgatók tudása, tapasztalata függvényében differenciálódik a vállalkozói attitűd erőssége. A nagyobb tájékozottsággal és munkatapasztalattal rendelkezők körében szignifikánsan magasabb értékekkel rendelkeztek a pozitív vállalkozói beállítottságú hallgatók.
- A vállalkozói beállítottságú hallgatók céltudatosabbak, mint társaik. Az erős vállalkozói elkötelezettséggel rendelkező hallgatók tervezik legnagyobb arányban megvalósítani önfoglalkoztatási céljaikat. Ilyen tekintetben is céltudatosabbnak tekinthetők a többi csoport tagjainál.
- A vállalkozói attitűddel rendelkező hallgatók igénybe vennék a vállalkozói magatartás fejlesztésére és erősítésére irányuló szolgáltatásokat. A legalább három szolgáltatást igénylők (56,7%) között a négy attitűdcsoport megoszlása alapján elmondható, hogy többségben vannak a pozitív vállalkozói beállítottságú megkérdezettek. Közülük is az erős vállalkozói attitűddel rendelkezők emelkednek ki, vagyis ők igényelték a legtöbb vállalkozássegítő programot.
- Elmondható, hogy kirajzolódik egy olyan tudatosan gondolkodó réteg az egészségügyi szakmák hallgatói között, akiknél vállalkozási karrierterveik céljaikkal, motivációikkal összhangban vannak.
- A felsőoktatási tanulmányok során széles körű tájékozódást, valamint pozitív és ösztönző tapasztalatokat nyújthatnak a vállalkozói kurzusok. Ez később megfelelő alapot nyújt az egyetem/főiskola elhagyásakor a vállalkozói karrier előkészítéséhez szükséges szaktudás és készség továbbfejlesztéséhez.

A vizsgálat rámutatott arra, hogy mérhetően van jelen a vállalkozási szándék a megkérdezett egészségügyi hallgatók körében, így a megfelelő segítségnyújtás és tehetséggondozás esetén olyan frissdiplomás, kellő

egészségügyi szervezési ismeretekkel rendelkező generáció léphet a munkaerő-piacra, akik jótékony hatással lehetnének a jelenleg megújulásra váró egészségügyi szektorra.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Román Zoltán: Vállalkozás oktatása a felsőoktatásban. Vezetéstudomány, 2006, 37. évf., 2-9.
- [2] Garaj Erika: Using of Moderation Techniques to Develop the Entrepreneurial Skills in Health Education. Practice and Theory in Systems of Education, 2010, Vol. 5. Number 2. 145-162.
- [3] Zöld Könyv az európai egészségügyi dolgozókról, European Commission, 2008
- [4] Szerb László: Nemzetközi felmérés az egyetemi hallgatók vállalkozói aktivitásáról: Magyarország 2006. PTE-KTK, Pécs
- [5] Szerb László, Márkus Gábor: A felsőoktatási környezet hatása a vállalkozói életpálya választására. Közgazdasági Szemle, 2007, LIV. évf. 248-273.
- [6] Elango, B., Hunter, G., Winchell, M. (2007): Barriers to Nurse Entrepreneurship: A Study of the Process Model of Entrepreneurship. Journal of the American Academy of Nurse Practitioners, Vol. 19., Nr. 4. 198-204.
- [7] Flash Eurobarometer – Students and Higher Education Reform – Special Target Survey, European Commission, 2009
- [8] Flash Eurobarometer – Entrepreneurship Survey of the EU25, European Commission, 2007
- [9] Shinnar, R., Pruett, M., Toney, B.: Entrepreneurship Education: Attitudes Across Campus. Journal of Education for Business, 2009, Vol. 84., Nr. 3. 151-159.
- [10] GUESSS 2008: Global University Entrepreneurship Spirit Students' Survey. University of St. Gallen, European Business School, 2009

A SZERZŐK BEMUTATÁSA



Szűcs Imre 2010-ben végzett a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karán gyógytornász BSc szakon. 2010 szeptemberétől a PRA Magyarország Kft. klinikai vizsgálatszervező cégnél gyakornok. Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudom-

mányi Karán folytat tanulmányokat az Egészségpolitika, tervezés és finanszírozás MSc szakon. Érdeklődési területe: egészségügyi vállalkozások működése; egészségügyi technológiák értékelése. TDK kutatásaiért szakmai nívódíjat kapott és delegálták a 2011. évi Jubileumi OTDK konferenciára. Elérhetőség: imre.szucs.87@gmail.com



Dr. Garaj Erika a Semmelweis Egyetem ETK Társadalomtudományi Tanszékének mb. tanszékvezető főiskolai docense, gazdasági és menedzsment kurzusokat vezet. Felsőfokú végzettségei: magyar-történelem szakos tanár (EKF, 1986), pedagógia (ELTE, 1993) vezetés és szervezés szakos szakközgazdász (BKE, 2000). Húsz éve oktat a

közoktatás, felnőttképzés és felsőoktatás területén. Oktatási igazgatóként és humánpolitikai vezetőként dolgozott az

üzleti és akadémiai szektorban (OKTÁV Zrt, MTA SzTAKI). Nemzetközileg akkreditált változáskezelési tanácsadó. Érdeklődési területei: tudás és versenyképesség kapcsolata, felsőoktatási innováció, vállalkozási képességfejlesztés. PhD kutatásaiért (gazdálkodástudomány) innovációs díjat kapott (2008). Főbb szervezeti tagságai: Association of Educational Sciences, Decision Science Institute, Entrepreneurship Research and Education Network Of Central European Universities. Angol és magyar nyelven publikál (5 könyv, 23 cikk, 25 konferencia előadás). Elérhetősége: garajerika@yahoo.co.uk